

INTERNETINIAI MUSULMONŲ ŠALTINIAI INFORMACINIŲ KARŲ KONTEKSTE – „KAVKAZCENTR“ LIETUVOJE ATVEJIS

EGDŪNAS RAČIUS

Gebėjimas paskleisti turimą / norimą informaciją kuo platesniam internautų ratui dėl interneto globalumo yra tapęs galinga poveikio priemone. Tai ypač aktualu propagandiniame kare, kurio vienu mūšio laukų tapo internetas. Būtent tokio virtualaus karo padėtyje save esant įsivaizduoja religinių aktyvistų ir politiškai angažuotų musulmonų organizacijos ir neformalios grupės, kuriančios savo ideologijas propaguojančias svetaines. Viena tokių yra čečėnų separatistų džihadistinės grupuotės „Rijad as-Salichyn“ svetainė „KavkazCentr“, kurios bylos Lietuvoje peripetijos nagrinėjamos šiame straipsnyje. Kaip rodo bylos eiga, tiek valstybinės Lietuvos institucijos, tiek visuomenė (žiniasklaida, nevyriausybines organizacijos, pavieniai asmenys) buvo gana menkai pasirengusios tokiam iššūkiui. Būtų galima sakyti, kad byla juos visus tiesiog užklupo netikėtai. „KavkazCentr“ epopėja Lietuvoje įtraukė tiek šalies valdžią, tiek visuomenę į globalių informacinių karų verpetą. Ir nors, kaip paaiškėjo, daugelis veikėjų buvo tam nepasirengę, pati tokia patirtis valstybei buvo naudinga – leido identifikuoti silpnąsias tiek politinio, tiek teisinio, tiek visuomeninio šalies gyvenimo vietas.

Egdūnas Račius – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto Tarptautinių santykių katedros docentas (el. paštas: Egdunas.Racius@cr.vu.lt).

© Egdūnas Račius, 2006

Straipsnis įteiktas redakcijai 2006 m. gružės 3 d.

Straipsnis pasirašytas spaudai 2006 m. rugpjūčio 21 d.

Preliminari musulmonų interneto svetainių tipologizacija

Su JAV 2001 metų rudenį pradėtu vadinamuoju antiteroristiniu vėjumi prasidėjo nauja era ir viename iš propagandinio karo mūšio laukų – internete. Paskutinį praėjusio amžiaus dešimtmetį internetas tūkstanteriopai išsiplėtė – jame esančios informacijos kiekis jau lenkia protu suvokiama, o internetinis ryšys apėmė visą pasaulį. Tiesa, ne visur vienodai. „Internet World Stats“ duomenimis, Šiaurės Amerikoje priėjimą prie interneto turi 67,4 procento gyventojų, Europoje – 35,5 procento, Azijoje – 8,5 procento, Vidurio Rytuose – 7,5 procento, o Afrikoje – tik 1,5 procento¹.

Be abejonės, dauguma interneto svetainių sukuriama pasaulinio tinklo pionierėje – JAV. Visos didžiosios paieškos sistemos sukurtos taip pat JAV. Iš interneto daugiausia naudos turi amerikiečiai, sumaniai pasinaudojantys interneto teikiamais pranašumais, o iš su internetu (įranga, paslaugomis) susijusio verslo labiausiai lobsta amerikiečių bendrovės. Nors internetas visų pirma yra informacija ir verslas, pastaruoju metu vis didesnę jo dalį užima laisvalaikui praleisti (kai kas pasakytų – pražudyti) skirtos svetainės. Gebėjimas paskleisti turimą / norimą informaciją kuo platesniam skaitytojų (internautų) ratui dėl interneto globalumo yra tapęs galinga poveikio priemone. Tai ypač aktualu propagandiniame kare, kurio vienu mūšio lauku tapo internetas.

Būtent tokioje virtualaus karo padėtyje save esant įsivaizduoja religinių aktyvistų ir politiškai angažuotų musulmonų organizacijos ir neformalios grupės, kuriančios savo ideologijas propaguojančias svetaines. Šias svetaines grubiai būtų galima suskirstyti į tris tipus: vienas jų – misionieriškai veiklai skirtos svetainės, dažnai turinčios ir politinį atspalvį; antrasis tipas – informaciniai interneto portalai, atspindintys daugiau mažiau aiškiai išreikštą ideologinę portalo kūrėjų orientaciją; trečiasis tipas – islamistų (žodis „teroristai“ čia turbūt taip pat tiktų) svetainės, kuriose pateikiami išimtinai politinio propagandinio pobūdžio tekstai ir informacija apie įvykdytus teroristinius išpuolius.

Reikėtų turėti omenyje, kad tokia tipologizacija tėra sąlyginė, nes neretai tame pačiame tinklalapyje galima rasti ir vieną, ir kitą tipą atitinkančios medžiagos.

a) Misionieriška musulmonų veikla internete

Antroji XX amžiaus pusė buvo paženklinta nuolat besiplečiančios misionieriškos musulmonų veiklos, arabiškai vadinamos *da'wa*, apimančios publikacijas, garso ir vaizdo įrašus, viešus seminarus, pamokslavimą mečetėse ir viešose vietose. *Da'wa* yra arabų kalbos žodis, islamiškame kontekste reiškiantis „kvietimą arba raginimą atsiversti į islamą“. Istoriskai šis terminas reiškė „misionierišką musulmonų veiklą“ ir buvo vartojamas pačių musulmonų misionierių. *Da'wa* konceptas randamas Korane ir chadisų rinkiniuose, iš kur ir buvo adaptuotas musulmonų pamokslautojų bei misionierių. Tačiau situacija *da'wa* srityje paskutinį dešimtmetį iš esmės pradėjo keistis. Internetas leido žmonėms gauti didžiulius informacijos kiekius mažiausiomis sąnaudomis. *On-line* konferencijos ir diskusijos apie islamą tapo kasdienybe, o informacijos apie islamą ir *da'wa* bei atsivertimą į islamą gausa internete pribloškia².

Da'wa svetainių internete yra daugiau nei šimtas. (Čia turimos omenyje išimtinai su musulmonų misionieriška veikla susijusios svetainės, o „islamiškų“ svetainių apskritai internete yra gerokai daugiau, gal net keliasdešimt kartų.) Šios svetainės tarnauja dviem pagrindiniams tikslams: viena vertus, suteikti besidomintiems islamu kuo patrauklesnės informacijos apie jį, kita vertus, duoti patarimų musulmonų misionieriams, kaip produktyviau skleisti islamą, be to, patiems būti nepriekaištingais musulmonais. Dauguma svetainių yra anglų kalba, bet esama ir kitomis Europos bei Azijos kalbomis. Pora svetainių yra net lietuvių kalba! (www.islamas.lt, www.musulmonai.lt) Dauguma svetainių pateikia publikacijų apie *da'wa* ir islamą apskritai. Kai kurios publikacijos platinamos dykai, kitas galima užsisakyti internete (sumokant kredito kortele ar banko čekiu). Tie, kurie nenori / negali laukti, kol bus atsiųstos platinamos publikacijos, gali rasti PDF,

Word ir kitais formatais pateikiamų publikacijų tiesiog pačiose svetainėse, kurias lankytojai gali persikelti į savo PC ir / arba nedelsdami išsispausdinti.

Vienas labiausiai gluminančių virtualios *da'wa* aspektų yra tas, kad musulmonų misionieriai (dažniausiai siekiantys atversti žmones į vieną ar kitą labai griežtą islamo formą) ne tik kad nėra nusistatę prieš šiuolaikines technologijas, bet dargi jomis kūrybiškai naudojasi. Kai kurios musulmonų misionierių svetainės yra techniškai labai sofistikuotos ir gali būti laikomos informacinės visuomenės avangardo pavyzdžiais. Turėdami atitinkamas aplikacines programas, lankytojai gali lengvai persikelti viso Korano rečitavimo įrašą, klausytis diskusijų ar žiūrėti vaizdo medžiagą. Be to, keletas svetainių turi didžiules informacines bazes, kuriose sukaupta begalė originalių bei verstinių tekstų, komentarų, žodynų. Ir visa tai gali būti naudojama tiek pačių musulmonų, tiek islamu besidominčių nemusulmonų. Pagrindinės svetainės pasiekiamos šiais adresais: www.troid.org, www.qss.org/, www.meccacentric.com, www.islaam.com/Section.aspx?id=6, islamic-world.net/dakwah/, www.islam.org.au/, www.islamic-foundation.org.uk.

Tradiciškai *da'wa* buvo tam tikrą religinį išsilavinimą ir pasirengimą turinčių asmenų prerogatyva. Šiandieniniai musulmonų aktyvistai atsakomybę už *da'wa* nukėlė nuo religijos žinovų (arab. *ulama*) pečių ir padalijo pasauliečiams. Mūsų dienomis *da'wa* tapo gyvenimo būdu, o buvimas misionieriumi (*da'i*) reiškia gyvenimą misionieriumi. Maža to, daugelio musulmonų aktyvistų nuomone, būti misionieriumi yra kiekvieno musulmono prievolė, beveik kaip kasdieninis meldimasis ar pasninkavimas ramadano mėnesį. Todėl nenuostabu, kad didelė dalis *da'wa* svetainių yra religingų, bet vis dėlto pasauliečių rankose, kurie aiškiai neturi formalaus religinio išsilavinimo, tačiau dažnai yra politiškai angažuoti. Ir vis dėlto tai netrukdo jiems užsiimti islamo propagavimu. Taigi šiandien tapo norma, kad bet kuris to norintis musulmonas gali užsiimti misionieriška veikla.

Nors Korane *da'wa* reiškia veiklą, orientuotą išimtinai į nemusulmonus, islamo istorijoje musulmonai vartojo *da'wa* terminą ir su juo susijusį konceptą savo bendratikių atžvilgiu. Taigi *da'wa* plėtojo tarsi dvejopą veiklą: 1) misionierišką, skirtą atversti nemusulmonus į islamą, ir 2) bendruomenės viduje, kurios tikslas – pakelti musulmonų islamiškumo lygį ir / arba patraukti juos į konkrečios islamiškos (dažniausiai politinės) ideologijos pusę. Virtuali *da'wa* perėmė tradicinės *da'wa* turinį, todėl, be kitatikiams skirtos musulmonų veiklos, internete apstu ir į bendratikius orientuotų „misionieriškų“ tekstų. Todėl galima sakyti, kad musulmonai savo žodines kovas tarp įvairių sektų ir religinių ideologijų sėkmingai perkėlė iš kitų verbalinių formų į elektroninę erdvę, kur vieni kitus ir toliau kaltina paklydimu ir klaidinimu. Žodžiu, virtuali *da'wa* yra pažengusi tiek, kad, be misionieriškos veiklos tikrąja to žodžio prasme, joje apstu politizavimo bendruomenės viduje, o tai reiškia, kad virtuali *da'wa* nėra vienos kurios nors musulmonų grupės monopolis.

Musulmonų misionieriška veikla internete tapo sudedamąja bendrą *da'wa* pastangų dalimi. Tobulėjant modernioms komunikacijų priemonėms, tūlas musulmonas pasaulietis prisiėmė atsakomybę už islamo skleidimą elektroniniu būdu, t. y. internete. Rašinių apie islamą internete nuolat gausėja, o tai, kalbant rinkos terminais, reiškia, kad pasiūla didėja. Didėjant pasiūlai, tikėtina, didės ir paklausa. *Da'wa* svetainių skaičius per dešimtmetį peršoko šimtą, ir nors virtuali *da'wa* vargu ar išstums kitas misionieriškos veiklos formas, ji neabejotinai sąlygos spartesnę informacijos apie islamą ir paties islamo plitimą informacinėje visuomenėje, kai vis daugiau žmonių tampa interneto vartotojais, o naujų patirčių troškimas yra ypač skatinamas interneto teikiamų galimybių. Virtualios *da'wa* svetainės, nors yra propagandinio karo dėl žmonių sielų ir protų orbitoje, dažnai stokoja politinio stuburo, kuris ryškiai matomas kitų dviejų tipų musulmoniškose svetainėse.

b) Religiškai angažuota musulmonų internetinė žiniasklaida

Vis dėlto prozelitų besivaikanti religioškai angažuota musulmo-

nų svetainės nei skaitytojų gausa, nei savo simboline įtaka negali varžytis su informaciniais portalais, administruojamais pasaulio įvykius per religinę prizmę matančių jų bendratikių. Tiesa, kai kurie šių portalų taip pat dalį dėmesio skiria misionieriškai veiklai, *da'wa*.

Tačiau musulmoniški informaciniai portalai skaitytojus pritraukia visų pirma dėl savo principinės pozicijos pasaulio reiškinį, o ypač susijusių su musulmonų reikalais, atžvilgiu. Pamatinė praktiškai visų tokių portalų prieiga yra ta, kad jie (sąmoningai ar ne – ne visada aišku) eksploatuoja huntingtoniškąją civilizacijų susidūrimo teoriją, tiesa, ją pakreipdami savo linkme. Samuel Huntington pranašavo, jo manymu, nesuderinamų civilizacijų trinties, peraugančios į atvirą priešišumą, neišvengiamumą, o musulmoniškų informacinių portalų (būkime tikri – ir ne tik jų) kūrėjai šį civilizacinį susidūrimą supranta kaip begėdišką Vakarų civilizacijos (dažniausiai JAV asmenyje) puolimą prieš islamo civilizaciją. Tad visus pasaulio įvykius bei procesus aptariami portalai parodo tokio tariamo puolimo šviesoje.

Musulmoniški informaciniai portalai virtualioje erdvėje pasirodė praėjusio dešimtmečio pabaigoje, o ypač suvežėjo per paskutinius ketvertą metų. Jie apima gana platų ideologinį spektrą – nuo pakankamai nuosaiikių, į objektyvumą pretenduojančių (pvz., <http://www.ummah-news.com/index.php> (anglų k.), <http://www.islamicnews.net/HomeTab0.asp> (arabų k.)) iki gana radikalių, neretai laviruojančių ant tapimo konkrečios organizacijos ar neformalios grupuotės ruporais krašto. Su vienu jų – www.kavkazcenter.com – Lietuvos gyventojai turėjo progos netiesiogiai susipažinti, kai į teisminį bylinėjimąsi įsivėlė Valstybės saugumo departamentas ir viena Lietuvos įmonių, kurios serveryje buvo ši svetainė. „KavkazCentr“ svetainė detalai bus aptarta antroje šio straipsnio dalyje.

Daugelis musulmoniškų informacinių portalų informaciją pateikia dviem kalbomis – arabų ir anglų. Pagal žodinės ir vaizdinės informacijos turinį galima suprasti, kad informacija arabų kalba skiriama „vidiniam“ skaitytojui – visų pirma arabams, bet kartu ir arabiškai suprantantiems musulmonams. Informacija anglų kalba yra skirta

„išoriniam“ skaitytojui – nearabams (nemusulmonams). Esminis skirtumas yra tas, kad „vidinei“ auditorijai skirtuose tekstuose savaime suprantamu dalyku laikomas auditorijos antiamerikietiškas, o „išorinei“ auditorijai tai reikia nuolat įrodinėti.

Iš pačių nuosaikiųjų portalų bene žymiausias yra Katare įsikūrusios žiniasklaidos priemonės „al-Jazeera“ (arab. pusiasalis) dvikalbis portalas. Nors angliškasis jo variantas (english.aljazeera.net/HomePage) informacijos kiekiu ir analizės gilumu gerokai nusileidžia arabiškajam originalui, bendra tendencija aiški ir jame. „Al-Jazeera“ pretenduoja į arabiškojo pasaulio BBC statusą, todėl jos darbuotojų profesionalumu abejoti nereikia. Tačiau tai visai nereiškia, kad šiai žiniasklaidos milžinui tampančiai įmonei dirbantys žurnalistai neturi bendros vertybinės orientacijos. O ši orientacija, išryškėjusi po 2001 metų rugsėjo išpuolių JAV ir tolydžio ryškėjusi prieš ir per Irako invaziją, telpa į jau nusakytus rėmus – Vakarai puolą musulmonus, kurie yra priversti gintis, kartais net ir nepriimtinais būdais. Daugelis „al-Jazeera“ žurnalistų neslepia savo antiamerikietiško ir reportažuose atvirai solidarizuojasi su arabais bei musulmonais, tariamai kenčiančiais nuo agresyvios amerikiečių politikos. Tad visai nenuostabu, kad kai „al-Jazeera“ produkciją (tiek televizinę, tiek internetinę) ryte ryja vis daugiau arabiškai suprantančių žinių vartotojų, aukščiausi JAV pareigūnai svaido nepasitenkinimo „al-Jazeera“ veikla žaibus.

Kad ir kaip būtų, „al-Jazeera“ pasauliui teikiama informacija, nors turi ideologinį atspalvį, nėra tendencinga. Visai kitoks pasirodo kitas didelis (taip pat dvikalbis) musulmonų informacinis portalas www.islamonline.net, be kita ko, 2004 metų vasarą paskleidęs klaidinančią informaciją apie Lietuvą³. Šis portalas telkiasi prie vienaip ar kitaip su musulmonų religine praktika ir gyvenimu susijusių įvykių. Ypač daug dėmesio skiriama musulmonų mažumų Europoje padėčiai. Šio portalo stilius apologetiškas, o neretai ir piktybiškas – pateikiama informacija formuoja nepalankų požiūrį tiek į sekuliaris Europos valstybes, tiek į islamiškųjų principų nepaisančias musulmonų valstybių

vyriausybės. Panašus yra ir „IslamicAwakening.Com“ (<http://www.as-sahwah.com/>).

Kita grupė, dar labiau į konfrontaciją linkusių portalų, savo skleidžiama informacija labiau primena propagandinius oficiozus. Nors juose pateikiamoje informacijoje yra tikrų faktų, jų interpretacija neretai yra paviršutiniška ir tendencinga – jos tikslas nėra atsakinga ir objektyvi analizė, bet skaitytojo įtikinėjimas, kad reikalai yra būtent tokie, kokius juos mato portalo administratoriai ir autoriai.

Vienas žinomesnių tokių portalų anglų kalba yra „Jihad Unspun“ (www.jihadunspun.com). Šis portalas visą savo erdvę skiria ginkluotiems konfliktams, kuriuose viena kovojančių šalių yra musulmonai, Afganistane, Irake, Čečėnijoje, Kašmyre. Savo pateikiamoje informacijoje „Jihad Unspun“ ne tik kad nekvestionuoja tariamo islamo ir Vakarų civilizacijų susidūrimo, bet jį dargi eskaluoja. Pats portalo pavadinimas taip pat daug sakantis. Šiai grupei priskirtinas ir jau minėtasis „KavkazCentr“, kuriame aiškus jo turinyje dominuojančios radikalų čečėnų kovotojų grupuotės „Rijad as-Salichyn“ ideologinis svoris. Vis dėlto net ir šie radikalų musulmonų administruojami portalai tik iš dalies patenka į trečiąjį musulmoniškų svetainių tipą, apimančių islamistų (ar net teroristų) svetaines, pateikiančias išimtinai politinius propagandinio pobūdžio tekstus bei informaciją apie įvykdytus teroristinius išpuolius.

Be čia pateiktų vieną ar kitą musulmoniškųjų informacinių portalų spektro dalį atitinkančių portalų, yra gausu ir eklektiškų – pateikiančių skirtingo svorio ir patikimumo informaciją ir analizę (pvz., „Islami way“ (<http://islamiway.cjb.net/>)).

Musulmonų informaciniai portalai, kad ir kaip antiamerikietišškai ir antiglobalistiškai būtų nusiteikę jų administratoriai ir tekstų autoriai, yra tos pačios globalizacijos vaisius – ji juos pagimdė ir maitina. Šie portalai, pateikdami alternatyvią įvykių musulmoniškuose kraštuose analizę, savotiškai prisideda prie pliuralizmo pasaulyje skleidimo, tiesa, greta skatindami pagiežą nemusulmoniškoms vertybėms ir gyvenimo būdui. Stebint šių portalų turinio tendencijas, deja, matyti,

kad vis daugiau pastangų dedama binarinės opozicijos tarp islamo ir Vakarų gilinimui, o autoriams priskirtinas epitetas „islamistai“. Taigi musulmonų masinio informavimo priemonės virtualioje erdvėje tolydžio tampa islamistų įrankiu, o kartu ir įkaitu.

c) džihadžių interneto svetainės

Iš musulmonų kuriamų interneto svetainių labiausiai intriguojančios, tačiau ir pačios neapčiuopiamiausios yra radikalių islamistų svetainės bei forumai, pateikiantys išimtinai politinius propagandinio pobūdžio tekstus bei vaizdo informaciją apie atliktus „žygdarbius“. Dauguma jų yra arabų kalba, nors kai kurios turi ir angliškas versijas. Nuo kitų (nuosaikiųjų) musulmonų kuriamų svetainių pastarosios skiriasi propaguojama smurto kultūra. Neonacių, baltųjų rasistų svetainės, kuriose aukštinama brutali jėga, JAV ir Europoje pradėtos kurti netrukus po interneto atsiradimo, o tokio tipo musulmoniškos svetainės yra naujiena. Jų atsiradimas daugmaž sutapo su 2001 metų rudenį Jungtinių Amerikos Valstijų paskelbtu antiteroristiniu vėjumi bei invazija į Afganistano Islamo Valstybę, nors pirmosios pasirodė keleriais metais anksčiau.

Šių svetainių turinys tiesiog persmelktas smurta pateisinančiais tektais, o neretai ir kraują stingdančiais vaizdais – tiek nuotraukomis, tiek vaizdo medžiaga. Tokias svetaines kuriantys asmenys, jei patys ir nėra teroristai (tai nėra patikrinama), neabejotinai priskirtini terorizmo propaguotojų tipui. Todėl vienaip ar kitaip šios svetainės yra susijusios su terorizmu ir galėtų būti vadinamos „teroristų“ svetainėmis.

Tokių svetainių kūrėjai naudojami visais interneto teikiamais pranašumais. Svarbiausias jų – anonimiškumas. Daugelis islamistų / teroristų svetainių sukuriamos ir laikomos serveriuose, kurie teikia nemokamas arba mokamas paslaugas norintiems turėti savo privačią svetainę. Taigi dažniausiai svetainės adreso jos kūrėjas pasirinkti negali – jam priskiriamas su serverio adresu susijęs tęstinis srities adresas. Tad tokia padėtis, be pranašumo, kad sunku nustatyti svetainės kūrėjo ir joje medžiagą pateikiančių asmenų tapatybę, sudaro ir keb-

lumų – auditorija, kuriai skiriama ši medžiaga, dažnai negali nuspėti vienos ar kitos grupuotės svetainės adreso.

Šiai problemai spręsti virtuali suinteresuotų grupių ir asmenų bendruomenė pasitelkė internetinius forumus, kuriuose pateikiamos islamistinių / teroristinių svetainių anotacijos. Kurį laiką žinomiausias tokių forumų buvo „Global Islamic Media“, prisiglaudęs viename „Yahoo“ serverių (<http://groups.yahoo.com/group/globalislamicmedia>). GIM dėdavo pačių radikalčiausių musulmonų tekstus ir vaizdo žinutes. Šiame forume „reklamuodavosi“ su „Al-Qaeda“ save siejančios teroristų grupuotės. Tačiau GIM, kaip ir daugelis prieš jį ir po jo buvusių islamistų forumų bei svetainių, JAV bei kitų valstybių specialiųjų tarnybų nurodymu buvo uždarytas. Beje, daugelis šių forumų buvo ir yra prisiglaudę „Yahoo“ serveriuose (pvz., <http://atcterrorlist.showsit.info/>, kuris 2005 metų gegužę jau buvo uždarytas).

Vis dėlto, kaip minėta, pirmosios islamistų / teroristų svetainės 2001 metų pabaigoje dėmesį sutelkė į Afganistaną ir jį supantį regioną. Tuomet jos aršiai puolė JAV dėl jų pradėtos invazijos į šią šalį. Neką mažiau kliuvo ir JAV sąjungininkui, Pakistano diktatoriui generolui Musharaffui, kurį islamistai kaltino išdavus ne tik broliško musulmoniško Afganistano liaudį, bet ir savo šalies piliečius. Panašu, kad šios svetainės buvo kuriamos už Afganistano ribų – vaizdo medžiagos jose praktiškai nebuvo, o dauguma informacijos buvo verbalinė.

Teroristų arba terorizmui prijaučiančių grupių administruojamų svetainių itin padaugėjo po JAV vadovaujamos koalicijos invazijos į Iraką 2003 metų pavasarį, kai Irake kilo pasipriešinimas okupacijai. Iš pradžių tai buvo gana sekuliaraus ir gana nuosaikaus, nors neabejotinai patriotinio turinio svetainės, kuriose patys Irako kovotojai argumentuodavo savo veiksmus ir siekė pritraukti savo tautiečius kovoti su okupacija. Tačiau netrukus, manytina, iš užsienio atvykusių kovotojų dėka, Irake ir už jo ribų kuriamų svetainių tonas griežtėjo, o turinys brutalėjo. Įvairiausioms religinė terminiją savo pavadinimuose vartojančioms irakiečių grupuotėms priskiriamų svetainių bumą prasiėdėjo per užsieniečių įkaitų grobimo Irake sezoną – maždaug nuo

2004 metų vasario. Iki tol nežinomos Irako grupuotės ne tik pradėjo grobti ar net žudyti įkaitus, bet ir filmuoti jų egzekucijas, o nufilmuotą medžiagą platinti savo svetainėse. Taip naudojant internetą praktiškai visų iki šiol Irake nužudytų daugiau nei dviejų dešimčių įkaitų egzekucijos tapo viešos. O kad žinių agentūroms nereikėtų laukti ir ieškoti įrodymų, ta pati medžiaga joms tiesiog nusiunčiama elektroninėmis žinutėmis.

Tačiau situacija Afganistane bei Irake jokių būdu nėra vienintelis išplitusių islamistinių svetainių turinio šaltinis. Pavyzdžiui, Saudo Arabijos islamistai, kovojantys prieš despotišką Saūdų klaną valdžią, sukūrė keletą plačiai žinomų svetainių, kuriose, be vaizdo medžiagos apie egzekucijas ir išpuolius, pateikia savo internetinius leidinius, kuriuose plėtojama teroristinė teorija. Žymiausias jų yra arabų kalba leidžiamas „Sawt al-Jihad“ („Džihado balsas“). Šis mėnraštis, kaip ir daugybė kitokios propagandinės islamistų medžiagos, iki uždarymo buvo platinamas „Al-Qaeda“ priskiriamoje svetainėje adresu <http://www.hostinganime.com/neda4/index.htm>. Šio leidinio turinys – terorizmą pateisinantys tekstai, kviečiantys į globalų superdžihadą prieš Didžiuoju Šėtonu įvardijamas JAV bei jų parankinius – Izraelį ir Saudo Arabijos valdantįjį režimą. Pažiūrėti tai tik į Saudo Arabijos valdžią nusitaikiusių teroristų svetainės. Tačiau panagrinėjus atidžiau lengva suprasti, kad jos skirtos daug platesnei palankių akių ir ausų auditorijai – apeliuoja į visus musulmonus. O pagrindinis šių svetainių šūkis lieka toks pat, kaip ir tų, kuriose aukštinaamas džihadas Afganistane bei Irake⁴.

„Neapykantos svetainėms“ priskirtinos ir tokių vietos teroristinių organizacijų kaip „al-Aksos“ kankinių brigados (<http://www.kataebaqa1.com/>), Palestinos islamiškojo džihado (<http://www.qudsway.com/>) ir pan. Šios svetainės galbūt skiriasi savo geografinio žvilgsnio apimtimi – jose dažniausiai kalbama apie vietos konfliktus (Palestinoje, Kašmyre, Čėčėnijoje), tačiau savo neapykantos retorika ir nuožmumu jos nedaug skiriasi nuo globaliam superdžihadui skirtų svetainių.

Šios svetainės ir forumai yra sumaniai naudojami islamistų / teroristų įrankis, tarnaujantis vienam pagrindinių dabartinio terorizmo tikslų – įbauginti kuo daugiau pasaulio žmonių. Kartu siekiama savo pusėn patraukti potencialius terorizmo rėmėjus ir teroristus. Valstybių, kurių jurisdikcijoje esančiuose serveriuose yra šios svetainės, specialiosios tarnybos be atvangos kovoja ir su šiuo virtualiuoju terorizmu – daugelis svetainių greitai susekamos ir / arba užblokuojamos, arba jų transliavimas nutraukiamas. Tačiau teroristų ir juos palaikančių asmenų bei grupių svetainės tarsi virtualios nomadės tebekeliauja per serverius, skleisdamos neapykantos ir smurto kultūrą tiek tarp arabų ir musulmonų, tiek tarp priešingoje stovyklos pusėje esančių žmonių. Su viena tokių svetainių – „KavkazCentr“ – tiesiogiai susidūrė Lietuvos teisėsauga, kurios aukščiausiame lygmenyje (Konstituciniame teisme) bus spendžiamas šios svetainės Lietuvoje likimas.

Problemos esmė

„KavkazCentr“, kaip skelbiama pačioje svetainėje, įkūrėjai yra „Čečėnų nepriklausoma tarptautinė islamiška internetinė agentūra“ (*Chechen independent international Islamic Internet agency*), kurią 1999 metų kovą Grozne įsteigė „Nacionalinis strateginių tyrimų ir politinių technologijų centras“ (*National Center for Strategic Research and Political Technologies*), registruotas Čečėnijos Respublikos teisingumo ministerijoje 1998 metų spalį⁵.

Lietuvoje šios svetainės veikla susidomėta 2003 metų pradžioje, kai ją savo tarnybinėje stotyje įkurdino interneto ir duomenų perdavimo bendrovė „Microlink Data“⁶. Tuo metu Valstybės saugumo departamento (VSD) atstovas ryšiams su visuomene Vytautas Makauskas viešai pareiškė, kad „KavkazCentr“ nėra terorizmą propaguojanti ar kelianti grėsmę šaliai svetainė“, nors anksčiau ji jau buvo uždaryta JAV ir Jungtinėje Karalystėje⁷. Tačiau jau tų pačių metų birželį VSD iš svetainę (jai trumpai pabuvus Estijoje) priglaidusios bendrovės „El-neta“ laikinai konfiskavo serverį, aptarnaujantį šią svetainę. VSD taip

fiziškai sustabdžius svetainės veiklą, 2003 metų birželį prasidėjo savotiškas teismų maratonas. Vilniaus miesto 2-ajame apylinkės teisme buvo užvesta administracinė byla. Paskelbtas nuosprendis buvo apskūstas, o atnaujinta byla galiausiai pateko į Lietuvos Konstitucinį teismą⁸.

„KavkazCentr“ byla padalijo Lietuvos gyventojus į dvi priešiškas stovyklas – palaikančius VSD, įrodinėjantį, kad svetainėje esama nelegalų smurtą (terorizmą) kurstančių tekstų, bei priešininkus, tikinančius, jog VSD pasidavė Maskvos spaudimui uždaryti už Čėčėnijos laisvę kovojančių čėčėnų informacijos agentūrą, kuri tiesiog informuoja pasaulį apie Rusijos kariuomenės brutalumus tame krašte, t. y. teikia tokią (objektyvią) informaciją, kuri kitu atveju nebūtų paviešinta⁹. Pastarajai stovyklai „vadovauti“ ėmėsi Seimo narys, buvęs krikščionis demokratas Petras Gražulis, aktyvistas Algirdas Endriukaitis, prisistatantis kaip tarptautinės parlamentarų grupės Čėčėnijos problemoms generalinis sekretorius, ir tarybinių laikų disidentas Viktoras Petkus.

Iš tiesų, pasirodžius pranešimams apie svetainės prigludimą Lietuvos teritorijoje esančiame serveryje, netruko reaguoti ir Rusijos valdžia – oficialūs šios šalies atstovai pareiškė nepasitenkinimą tokia padėtimi. Buvo pradėtas daryti spaudimas Lietuvos valdžiai, vis primygtinai reikalaujant, kad Lietuvos teisėsaugos ir teisėtvarkos organai imtųsi priemonių nutraukti svetainės veiklą. VSD tai gana tiesmukai padarius, svetainės rėmėjų kaltinimai Lietuvos valdžiai pasidavus Rusijos spaudimui tapo šablonu.

Šiame straipsnyje nebus gilinamasi į procedūrinę reikalo pusę, t. y., ar VSD veiksmai konfiskuojant „Elnetos“ tarnybinių stotį buvo teisėti (teismo nutartyje teigiama, kad VSD viršijo savo įgaliojimus). Taip pat nebus nagrinėjamas klausimas, ar VSD savo veiksmais galėjo pažeisti konstitucinę žodžio laisvę (į kurią apeliuoja svetainės gynėjai). Dėmesys bus sutelktas į: a) „KavkazCentr“ svetainės turinį ir, ko gero, už jo stovinčias grupes bei jų interesus ir b) Lietuvos teisinės bazės, valstybinių institucijų (VSD, Seimo, Vyriausybės), visuomeninių or-

ganizacijų bei pavienių piliečių parengtumo dorotis su tokiais atvejais įvertinimą.

„KavkazCentr“ turinys įvairių veikėjų akimis

Nesigilinant į fizinius VSD veiksmus bei jų motyvus ir nepasiduodant svetainės rėmėjų (ir ne tik jų) viešai skelbiamai nuomonei, kad Lietuvos valdžia, o per ją ir teisėsaugos institucijos, pasidavė tiesioginiam Rusijos spaudimui (kurio buvimo fakto čia nesiruošiama neigti), versta susitelkti prie pačios „KavkazCentr“ svetainės turinio, kuris, beje, ir buvo VSD suformuluotos užklausos atlikti nepriklausomą svetainės įvertinimą objektas.

Kadangi šiuo įvertinimu (VSD vadinamu ekspertize), atliktu šio straipsnio autoriaus, remdamasis VSD nutraukė svetainės veiklą, prasminga žvilgtelėti į vadinamąjį „Ekspertizės aktą“ iš arčiau. Jame aptariamai keletas VSD ekspertui pateiktų ir paties eksperto svetainėje aptiktų tekstų. Visų pirma ekspertui akysna krito tai, kad nors

trumpame prisistatyme svetainės savininkai teigia skelbsią objektyvią informaciją apie įvykius Čečėnijoje: *„the Kavkaz-Center Agency has set the goal to cover the real events in Ichkeria under the conditions of total informational blockade, and bring to the world community the truthful information about the war“*; (...) faktiškai svetainėje pateikiama tik vienai pusei – kovos veiksmuose prieš RF karines pajėgas bei Čečėnijos administracijos struktūras dalyvaujantiems čečėnams – palanki pozicija. Svetainėje itin daug Šamiliui Basajevui – vienam iš ginkluotų čečėnų grupuočių vadų – priskiriamų radikalių pasisakymų bei interviu su juo.

Tiesą sakant, nuo 2003 metų vidurio Basajevio pareiškimų (atvirų laiškų, interviu) gerokai pagausėjo. Tai leidžia kelti klausimą, kiek „KavkazCentr“ atstovauja Basajevio interesams, o gal net yra nuo jo vienaip ar kitaip priklausomas? Tai, kaip ir paties Basajevio ideologija ir interesai, bus apžvelgti kitame poskyryje. Dabar verta atsakyti į VSD ekspertizei keltą klausimą: „Ar interneto svetainėje „Kavkaz Center“ pateikiama informacija nepropaguoja nacionalinės ir religinės nesantikos?“

Ekspertizės akte ekspertas, be kita ko, teigia, jog

svetainėje talpinami tekstai, kurių turinys tiesiogiai ir netiesiogiai skatina nelegalius smurtinius veiksmus, o tokių veiksmų atlikėjai aukštinami ir giriami. Pavyzdžiui, puslapyje adresu http://www.kavkazcenter.com/eng/photo/grozny_blast/page1.shtml esantis tekstas atvirai propaguoja teroristinius veiksmus prieš valdžios struktūras bei aukština tokių veiksmų vykdytojus: *“The action on the annihilation of Kadyrov’s puppet administration was conducted by the Brigade of Shaheeds «Riyadus Salihiiin». This heroic act was actually carried out by an ordinary Chechen family – a 43-year-old father, his 17-year-old son and 15-year-old daughter.”* Kitame puslapyje adresu <http://www.kavkazcenter.com/eng/article.php?id=1408> esantis tekstas *“Where suicide bombers are hatched?”*, pasirašytas Yusuf Ibrahim (kitoje vietoje (<http://www.kavkazcenter.com/eng/article.php?id=1424>) jis pristatomas kaip vyriausiasis *Kavkaz-Center Agency* redaktorius) vardu taip pat šlovina ir aukština savizudžius teroristus: *“Promises started to come true. Retribution in the form of Shaheeds (martyrs) has come to the territories of the Russian invaders. A female suicide bomber sacrificed her own life and blew herself up to relieve this world from 17 murderers guilty of deaths of thousands of innocent Chechen women, children and the elderly.”* bei *“The world leaves no other choice for the Chechen people. Chechens have a proverb: ‘Each man evaluates his own self’. Chechens have no more ways to evaluate themselves or their lives other than with the lives of their enemies. And no one in this nasty world has the right to deny the Chechen people the choice of how to punish their murderers.”* Faktas, kad vyriausiasis svetainės redaktorius savo pasirašytame tekste atvirai skatina čečėnus imtis nelegalaus smurto, verčia susimąstyti apie tikrąsias *Kavkaz-Center Agency* pasakas vystyti svetainę. Puslapyje adresu <http://www.kavkazcenter.com/eng/article.php?id=1331> ginkluotos čečėnų grupuotės vadas Šamilis Basajevas prisiima kaltę už savizudžius teroro veiksmus ir netiesiogiai kviečia kitus čečėnus sekti savizudžių pavyzdžiu¹⁰.

Toliau ekspertas pažymi, jog „svetainėje neproporcingai daug žodinių išpuolių tiek prieš Rusijos Federacijos valstybines struktūras, tiek prieš rusų tautybės asmenis bei smurtą (tame tarpe ir prieš civilius) skatinančių pasisakymų (pvz., „*The Kremlin ideologists and butchers, who got used to torment and humiliate their own people and who consider slavish bestiality of Russian people to be a norm, do not understand the nature of the Chechen Resistance at all.*“)¹¹ ir daro išvadą,

kad „svetainės administratoriai, nekritiškai vertindami autorinius tekstus ir juos talpindami svetainėje, pažeidžia žurnalistinę etiką bent keletais punktais: nesilaikoma objektyvumo principo; propaguojama nacionalinė ir religinė nesantaika; propaguojami nelegalūs smurtiniai veiksmai“.

Savo galutinėje išvadoje ekspertas konstatuoja, kad „Interneto svetainėje „Kavkaz Center“, esančioje adresais <http://www.kavkazcenter.net>, <http://www.kavkazcenter.com>, viešai demonstruojama produkcija propaguoja nacionalinę ir religinę nesantaiką“. Kartu jis pateikia rekomendaciją svetainės redaktoriams:

Svetainės administratoriai (savininkai – *Kavkaz-Center Agency*) turėtų nedviprasmiškai atsiriboti nuo svetainėje talpinamų pasisakymų, kuriuose propaguojamas neteisėtas smurtas (tai darydami prierašu prie kiekvieno tokio pasisakymo), arba net apskritai atsisakyti talpinti tokius tekstus. Svetainės redaktorius ir kiti svetainės administratoriai turėtų nustoti rašę Rusiją ir rusus koneveikiančius ir smurtą prieš juos pateisinančius ar net skatinančius tekstus. Svetainės administratoriai taip pat turėtų laikytis objektyvumo principo ir talpinti ne vienos suinteresuotos pusės (čečėnų kovotojų) interesus atstovaujančią poziciją. „Forum“ ir „Talking Point“ turėtų būti atsisakyta arba talpinami skaitytojų pasisakymai nekurstantys nacionalinės ir religinės nesantaikos ir nepropaguojantys smurto.

Savaime suprantama, VSD pateiktas „Ekspertizės aktas“ nėra išsamus – „KavkazCentr“ svetainėje pateikiamų nacionalinę bei religinę nesantaiką skatinančių tekstų kur kas daugiau. Tačiau rengiant „aktą“ buvo remiamasi išvirkštiniu „verifikavimo-falsifikavimo“ principu – norint parodyti (verifikuoti), kad svetainėje yra nesantaiką kurstančių tekstų, nebūtina juos visus aptarti ar net nurodyti, pakanka ir kelių, parodančių tendenciją.

Deja, nei tokia eksperto išvada, nei pati prieiga nepasirodė priimtinos svetainės gynėjais pasiskelbusiems asmenims. Štai Seimo narys P. Gražulis netrukus po svetainės veiklos nutraukimo pareiškė, kad „jei čečėnų lauko vadas Šamilis Basajevas ir pasakė ką nors draudžiamo, tai dar nėra pagrindas to laikyti terorizmo propagavimu.

Svetainė tiesiog atliko savo informacijos paskleidėjo darbą¹¹. Panašiai samprotavo ir kiti du minėti svetainės užtarėjai A. Endriukaišis ir V. Petkus. Tačiau žurnalisto paklaustas, ar skaitė svetainėje spausdinamą medžiagą, Petkus atsakė, jog „net nėra lankęsis tinklapyje kavkazcenter, bet jam to ir nereikia. Čėčėnų kovų istoriją puikiai žinaš nuo XIX a.: gali ilgai pasakoti apie legendinį sukilėlį imamą Šamilį, apie puikius, draugiškus ir laisvę mylinčius čėčėnus ar gruzinus, kuriuos sutiko sovietiniuose lageriuose“¹². To paties žurnalisto kalbinta Čėčėnijos atstove Lietuvoje pristatoma Amina Saijeva (kurią esą 2004 metų rugpjūtį Aslanas Maschadovas paskyrė Ičkerijos pirmąja užsienio reikalų viceministre) sutiko, kad „kavkazcenter buvo ir yra provokatyvių medžiagų“, bet paaiškino esą taip yra „tik todėl, kad jose būdavo reiškiamos įvairios nuomonės“¹³.

Nacionalinės ir religinės nesantaikos kurstymo svetainėje neįžiūrėjo ir Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, į kurią dėl „KavkazCentr“ teismas kreipėsi net tris kartus. Jos vadovas G. Songaila, beje, marginalios ir gana eklektiškos, aiškos antirusiškos orientacijos Lietuvių tautininkų sąjungos vienas vadovų, pareiškė, kad „Interneto svetainėje ‘Kavkazcenter’ skelbiama medžiagą reikia traktuoti kaip tam tikrą kurstymą prieš okupacinę Rusijos valdžią Čėčėnijoje ir už jos ribų, tačiau niekur nėra kurstoma prieš pačius rusus ar krikščionis – čia ir yra pagrindinis skirtumas. (...) Tai yra karas prieš valdžią. Jei būtų užduotas klausimas, ar internete skelbiama informacija nėra nukreipta prieš Rusijos valdžią Čėčėnijoje, tada atsakymas būtų kitoks, bet šiuo atveju nereikia painioti sąvokų su tautine ir religine nesantaika“¹⁴.

Lietuvos žiniasklaida nesilaikė kurios nors vienos kraštutinės pozicijos, tačiau vietinės naujienų agentūros su susidomėjimu sekė įvykių klotį. Pavyzdžiui, BNS savo kontoroje net buvo lentoje pasižymėjusi „KavkazCentr“ bylos eigą kaip prioritetą. Beje, iki 2003 metų rugsėjo vidurio BNS skelbdavo, kad „KavkazCenter“ nušviečia įvykius Čėčėnijoje ir musulmonų šalyse iš čėčėnų kovotojų už nepriklausomybę nuo Rusijos pozicijų“, o nuo to mėnesio pabaigos patikslino,

kad svetainė „skelbia už nepriklausomybę nuo Rusijos kovojančių *radikalių* (kursyvas mano – E. R.) čečėnų kovotojų poziciją“. Tad vi-suomenei nuo to laiko buvo leidžiama suprasti, kad esama skirties tarp „nuosaikių“ ir „radikalių“ čečėnų, o „KavkazCentr“ atstovauja būtent pastarųjų pozicijai.

Vis dėlto Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo teisėjas A. Cini-nas, tuo metu nagrinėjęs „KavkazCentr“ bylą, nesutiko su Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos išvadomis ir nepasidavė svetainės gynėjų įtaigai, o nusprendė, kad „dalis svetainėje „KavkazCenter“ skelbiamos informacijos kurstė tautinę ir religinę nesantaiką, todėl turi būti išimta iš tinklalapio“¹⁵. Kitaip tariant, teisėjas palaikė eks-perto poziciją ją praktiškai perkeldamas į teismo nutartį.

Tačiau VSD netenkinio pirmoji nutarties dalis, kurioje teisėjas nu-sprendė, kad VSD, konfiskuodamas serverį ir taip nutraukdamas sve-tainės veiklą, viršijo savo įgaliojimus. Dėl šios dalies VSD padavė apeliaciją, ir byla po svarstymų aukštesnės instancijos teisme vėl buvo sugrąžinta į pirmosios instancijos teismą. Pakartotinis bylos svarsty-mas Vilniaus miesto 2-ajame apylinkės teisme iš esmės vyko dėl VSD veiksmų (procedūrinių dalykų) ir menkai buvo susijęs su svetainės turiniu. Tą liudija ir teismo nutartis¹⁶.

Nepaisant teisminių ginčų, svetainė savo veiklą Lietuvoje atnaujino bent kelis kartus. Netrukus po bendrovės „Elneta“ serverio konfiska-vimo svetainės veikla buvo atnaujinta iš privataus V. Petkaus buto, kuriame jis įkurdino „Elnetos“ serverį. 2004 metų rugsėjį po Beslano tragedijos Š. Basajevui prisiėmus atsakomybę už šį teroristinį išpuolį ir svetainėje pasirodžius atlygio už Rusijos Federacijos Prezidento V. Putino galvą siūlymui, VSD pakartotinai kreipėsi dėl svetainės tu-rinio įvertinimo.

Šį kartą eksperto išvada, besiremianti naujesne medžiaga, buvo griež-tesnė:

1. Interneto svetainė „Kavkaz Center“, esanti adresais <http://www.kavkazcenter.net>, <http://www.kavkazcenter.com>, <http://www.kavkazcenter.info> veikia kaip tarptautiniu terorizmu kaltina-mo Šamilio Basajevio vadovaujamų čečėnų kovotojų grupuotės veiks-mų pateisinimo ir propagandos priemonė.

2. Šioje svetainėje viešai demonstruojamoje produkcijoje yra nacionalinės (prieš rusus) nesantaikos propagavimo apraiškų. Nors tiesioginio religinės nesantaikos propagavimo svetainėje nėra, islamo ir musulmonų aukštinimas prieš kitas religines bendruomenes bei kvietimas musulmonams vienytis savo kovoje gali būti traktuojami kaip netiesioginis religinės nesantaikos propagavimas, ypač turint omenyje, kad rusai, prieš kuriuose svetainėje nuteikinėjami čečėnai, siejami su nemusulmonais, o čečėnų kova prieš Rusiją Basajevo ir jam ideologiškai artimų pročečėniškai nusiteikusių autorių įvardijama kaip džihadas – šventas musulmonų religinis karas prieš nemusulmonus.

3. Svetainės savininkai – *Kavkaz-Center Agency* – turėtų nedviprasmiškai atsiriboti nuo svetainėje talpinamų Basajevo ir kitų autorių pasisakymų, kuriuose propaguojamas neteisėtas smurtas (tai darydami prierašu prie kiekvieno tokio pasisakymo), arba net apskritai atsisakyti talpinti tokius tekstus. Svetainės redaktorius ir kiti svetainės autoriai turėtų nustoti rašę Rusiją ir rusus koneveikiančius ir smurtą prieš juos pateisinančius ar net skatinančius tekstus. Svetainės savininkai taip pat turėtų laikytis objektyvumo principo ir talpinti ne vienos suinteresuotos pusės (radikalios čečėnų kovotojų grupuotės, vadovaujamos Š. Basajevo) interesus atstovaujančią poziciją.

Tokią išvadą sąlygojo tai, kad

Daugelis pranešimų iš Čečėnijos nurodo į vieną šaltinį – tarptautiniu terorizmu kaltinamą ginkluotos čečėnų kovotojų grupuotės vadą Šamilį Basajevo (AKA Abū Idris), su kuriuo darytų interviu svetainėje apstu. Basajevo garso ir vaizdo įrašai bei nuotraukos taip pat užima didelę dalį svetainės. Šamilio Basajevo pasisakymai išskirtinai radikalūs ir karingi, dažnai esantys ant nelegalaus smurto skatinimo ribos ne tik prieš okupacines Rusijos karines pajėgas, bet ir prieš civilius, tiek čečėnus, bendradarbiaujančius su Rusija, tiek rusus. Basajevas svetainėje viešai prisiima atsakomybę už eilę išpuolių ir teroro aktų, kurie pažeidžia Ženevos ir kitas JT konvencijas dėl karo, terorizmo, smurto. Savo pasisakymuose Basajevas netiesiogiai ir tiesiogiai skatina čečėnus imtis nelegalaus smurto.

Savo išvadas ekspertas paremia citatomis iš svetainėje buvusių tekstų. Pavyzdžiui, jau ir pirmoje ekspertizėje minėtame puslapyje adresu <http://www.kavkazcenter.com/eng/article.php?id=1331>,

Basajevas prisiima atsakomybę už išpuolį prieš vietos valdžios organus: „*Mujahideen (fighters) from the Brigade of Shaheeds 'Riyadus*

Saliihin' carried out two successful operations against Russian invaders and their stooges, Chechen national traitors, last week. (...) The mission of this operation was physical elimination of RUSSIAN invaders and their stooges.“ Tame pačiame puslapyje jis taip pat prisiima atskomybę už savižudišką teroro išpuolį vietos šventės metu ir netiesiogiai kviečia kitus čėčėnus sekti savižudžių pavyzdžiu: „*And the mission of the Shaheeds in Iliskhan-Yurt, (...) was to eliminate Kafirov (Kadyrov – national traitor, the head of the puppet administration). Although, today he managed to evade retribution. But Insha Allah (God Willing!), sooner or later he and the rest of the national traitors, as well as the Russian invaders, committing atrocities in our land, will be punished and the court sentences will be carried out, however many difficulties and victims it may involve, Insha Allah.*“ Be to, jis perspėja, kad galimos civilių aukos nesulaikys jo vadovaujamo kovotojų nuo išpuolių vykdymo: „*We have warned on many occasions and we are warning all peaceful civilians once again: do not go near these national traitors, do not live near them or near the places where they are deployed, do not ride with them, because even if they keep covering themselves with peaceful civilians we will never stop our fight, and we will not stop carrying out our main mission – to liberate our Homeland.*“

Kitame puslapyje adresu <http://www.kavkazcenter.com/eng/article.php?id=1647>

cituojamas Basajevas, kuris prisiima atsakomybę už ligininės susprogdinimą Mazdoke ir teigia, kad tokie išpuoliai Rusijos teritorijoje, kaip, beje, ir savižudiškas susisprogdinimas prie Tušino oro uosto, bus tęsiami: „*we are hereby stating that we will be operating on the territory of Russia using adequate methods, and the criminal Russian leadership will be totally responsible for what will be happening. It will be continuing until Moscow's terrorist practices in Chechnya stop, and our acts of sabotage on the territory of Russia will be continuing until the troops of the Russian invaders leave the territory of our state and until Russian leadership understands that there is no alternative to the peaceful solution of this war. We will be forcing Russians to peace using all powers and means available.*“ Basajevo žodžiais, „*We've been bombing Russia, and we will keep bombing!*“

Nors Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija „sutartinai nutarė, kad straipsnyje „Už Putino galvą paskirta 20 mln. dolerių“ nėra nei tautinės nesantaikos kurstymo, nei terorizmo propagandos“¹⁷, remiantis šia nauja išvada bei palaiminus Valstybės gynimo tarybai,

„KavkazCentr“ 2004 metų rugsėjo viduryje buvo vėl uždaryta. Tačiau netrukus svetainė atnaujino savo veiklą, šį kartą iš Suomijos, o jos kūrėjai atvirame laiške pačioje svetainėje „tvirtina buvę neteisėtai ir nepagrįstai uždaryti Lietuvos valdžios ir ragina Prezidentą Valdą Adamkų nepasiduoti Rusijos spaudimui“¹⁸.

Šį kartą svetainės gynėjų gretas papildė Lietuvos konservatorių partija (buvusi Seimo opozicijoje) – jos lyderis Andrius Kubilius pareiškė, jog „Lietuvos valdžios sprendimas uždaryti čekėnų interneto svetainę „Kavkazcenter.com“ yra aiškus pasidavimo Rusijos šantažui liudijimas. (...) Tą liudija faktas, kad kol Rusija nepareikalavo, pati Lietuvos valdžia tame puslapyje kokios nors ypatingos terorizmo propagandos nematė ir tokių veiksmų nesiėmė“¹⁹. A. Endriukaitis nuėjo dar toliau – atvirame laiške iškoneveikė Lietuvos Respublikos Prezidentą ir Premjerą, apkaltindamas juos kone išdavyste:

Amounts of fear and greed can never be a legal, moral or historical argument. You have committed a dirty act of giving up your self-respect and your pride. You have done it just like diligent Europeans, who are unable to refuse appeasing Russia. But however you act after what has happened (even if you attach 'legitimacy' to your actions), these actions will already be listed among Lithuania's self-humiliation. There is only one thing I can wish you: do not lay flowers on the tombs and monuments of Lithuanian Fighters for Freedom and Independence, the symbols of bravery, self-esteem, freedom, independence and pride, for it has already become not honoring the fire of the past, but the ashes of the present²⁰.

Iš tiesų šį kartą aukščiausi valstybės pareigūnai viešai pareiškė, jog „KavkazCentr“ veikla yra potencialiai kenksminga Lietuvai (jos saugumui bei santykiams tiek su kaimynais, tiek su partneriais). Antai, Premjero A. Brazausko nuomone, „ši interneto svetainė kursto tautinę bei religinę nesantaiką ir ją reikia uždaryti“²¹. Po VGT posėdžio jis patikino, kad „pačiu artimiausiu metu bus imtasi reikiamų veiksmų ir centras bus uždarytas“²². Prezidentas, reaguodamas į „KavkazCentr“ redaktorių laišką, pareiškė „nekeičiąs pozicijos, kuri buvo pareikšta

prieš kelias savaites vykusiamе Valstybės gynimo tarybos posėdyje. Tačiau Valstybės gynimo taryba nusprendė, kad svetainės „kavkaz-center.com“ veikla Lietuvoje turi būti nutraukta, nes čečėnų tinklalapis skleidžia informaciją, kurstančią religinę bei nacionalinę priešpriešą“²³.

Patys „KavkazCentr“ kūrėjai nuolat neigia, kad svetainėje esama nacionalinę bei religinę nesantaiką kurstančių tekstų. Pavyzdžiui, „Informacinės tarnybos“ prezidentu pristatytas Visami Tutujev interviu Lietuvos žiniasklaidai tikina, jog

vienintelė priežastis, kodėl Lietuvos valstybės institucijos mėgino užkirsti kelią mūsų tarnybos darbui, yra Rusijos spaudimas. Nežinome jokios kitos priežasties. Pasikliauname Lietuvos įstatymais. Visus į mus nukreiptus kaltinimus laikome pramanytais – kaip žinote, tai patvirtino ir teismo sprendimas... Ketiname laikytis Lietuvos įstatymų. Taip pat žadame pasirūpinti, kad mūsų publikacijos neskatintų manyti, jog esame nusiteikę priešišškai kažkieno atžvilgiu. Kita vertus, neketiname liautis rašę tiesos apie Rusijos veiksmus Čečėnijoje, kuriuos laikome nusikalstamais. Siekiame demaskuoti Kremliaus režimą. Nieko nesame užsipuolę nacionaliniu ar religiniu pagrindu²⁴.

Į žurnalisto klausimą „Kokios strategijos laikotės rinkdamiesi, apie ką pranešti savo skaitytojams?“, Tutujev atsakė: „Siekiame informuoti apie tai, kas tikrai vyksta Čečėnijoje. Be to, suteikiame galimybę čečėnų pusei išsakyti savo nuomonę. Manome, kad mūsų svetainė yra kontrapropagandinė. Nemažai įvykių, apie kuriuos informuojame, kitos pusės pastangomis yra kruopščiai slepiami nuo visuomenės“²⁵.

Basajevas ir „Rijad as-Salichyn“

Lietuvos (ir ne tik) visuomenė, aptardama „KavkazCentr“ svetainės turinį, suskilo į dvi priešingas stovyklas. Deja, nė viena pusė nepasigilino, kokios grupuotės (su savo specifinėmis ideologijomis) galėtų būti atsakingos už svetainės turinį. Minėtuose „Ekspertizės aktuose“ VSD pabrėžiama, kad svetainėje dominuoja Šamilio Basajevo mintys ir jo kovotojų grupuotės veiklos (terroristinių išpuolių?) aprašymai bei

vaizdo medžiaga. Dabar jau žuvusio buvusio Čečėnijos prezidento Aslano Maschadovo pozicijai svetainėje būdavo skiriama nepalyginti mažiau erdvės. Kitaip tariant, iš turinio aišku, kad svetainė nebuvo ir nėra „valstybinis“ čečėnų kanalas, o veikiau privatiems ar grupiniams interesams atstovaujanti informacinė-propagandinė priemonė (priskirtina radikaliai „b“ tipo svetainių atmainai, aptartai straipsnio pradžioje). Kaip savo pranešimų pabaigoje pažymėdavo BNS, ji „skelbia už nepriklausomybę nuo Rusijos kovojančių *radikalių* (kursyvas mano – E. R.) čečėnų kovotojų poziciją“. Tad būtų galima klausti, kurių? Svetainės turinys lyg ir atsako – Š. Basajevo ir jo grupuotės „Rijad as-Salichyn“. Beje, pagrindiniame svetainės puslapyje reklamuojama Basajevo knyga „Book of A Mujahiddeen“, kurią buvo galima įsigyti pačioje svetainėje. Apie knygą sakoma:

This book was written by a well-known Chechen commander, General Shamil Basayev. In this book the vital philosophy of the Mujahid, his character, experience, and a tactical and strategic idea is described in the art form and from position of the Islam.

Already for 15 years Shamil Basayev is being one of the main Chechen military leaders, head of the Armed Forces of the Chechen state in a struggle against Russian military aggression.

Shamil Basayev is a recognized authority in the field of special military operations, intelligence-sabotage and guerrilla combat tactics, large-scale offensive operations by small military forces.²⁶

Toks neseniai žuvusio Basajevo pristatymas, deja, neatspindi nei jo, nei jo vadovautos grupuotės ideologijos. Tad kokia ji?

Bent kelios dešimtys radikalių musulmonų grupių paskutinius du dešimtmečius veikė ne tik tradiciškai vadinamame musulmonų pasaulyje, bet ir Šiaurės Amerikoje bei Vakarų Europoje. Jos nuolat iširdavo ir vėl susikurdavo. Viena jauniausių ir naujausių regioninio etnoreliginio terorizmo pavyzdžių yra grupuotė „Rijad as-Salichyn“, veikianti Rusijos Federacijos teritorijoje (konkrečiai Čečėnijoje ir aplinkiniuose regionuose – Ingušijoje, Dagestane bei Šiaurės Osetijoje). Nors grupuotės vadeiva Šamilis Basajevas, dabar žinomas Abdulos Šamilio Abū Idriso vardu, savo ginkluotą kovą pradėjo dar dešimtojo

dešimtmečio pradžioje kaip Čečėnijos nepriklausomybės kovotojas, manoma, 2000–2001 metų sandūroje suburta „Rijad as-Salichyn“ peraugo etninės partizaninės kovos ribas. Prie Basajevo prisijungiant vis daugiau užsienio kovotojų, grupuotės veikla įgijo globalaus džihadu bruožų, būdingų su „al-Qaeda“ siejamoms teroristinėms džihadžių grupėms: islamo ideologija, aukštinanti džihadą kaip gincluotą kovą ir kankinystę kaip džihadu tikslą, šia ideologija paremti savižudiški išpuoliai, neapykanta kitaip mąstantiems (net ir musulmonams), nesiskaitymas su civilių aukomis. Jo vadovaujama grupuotė veikė nederindama savo veiksmų su nepriklausomybės siekiančių čečėnų politinio lyderio Aslano Maschadovo, su kuriuo Basajevas nesutarė, politika.

Basajevas savo tikslu paskelbė islamo valstybės įkūrimą Čečėnijos teritorijoje – tai atsispindi ne viename jo pareiškime „KavkazCentr“ svetainėje. Didžiausiais to kliuviniais jis įvardijo Rusijos Federacijos vyriausybę, Rusijos karines pajėgas, okupuojančias Čečėniją, bei su Rusijos vyriausybe bendradarbiaujančius čečėnus. Visus juos Basajevas paskelbė priešais, prieš kuriuos vykdo savo džihadą. Basajevui, kaip būdinga šiandienams džihadžiams, džihadu samprata yra visa apimanti. Vadovaudamasis tokia nuostata ir siekdamas priversti Rusijos vyriausybę išvesti okupacines pajėgas iš Čečėnijos, Basajevas drauge su savo parankiniais suorganizavo keletą plačiai nuskambėjusių teroro išpuolių: teatro „Nord-West“ Dubrovkoje (Maskvoje) užgrobimą 2002 metų spalį, pasibaigusį pusantru šimto žmonių žūtimi; administracinio pastato Grozne susprogdinimą 2002 metų gruodį; mokyklos Beslane (Šiaurės Osetijoje) užgrobimą 2004 metų rugsėjį, pareikalavusį beveik pusketvirto šimto aukų, ir dar tuziną smulkesnių išpuolių. Yra žinoma, kad grupuotėje kovoja iki kelių dešimčių sveitimšalių džihadžių. Be to, Basajevas yra gykęs parengęs atskirą moterų savižudžių brigadą teroristiniams išpuoliams visoje Rusijos Federacijos teritorijoje vykdyti. „Rijad as-Salichyn“ Rusijoje vykdomas teroras jungia tradicinę nacionalistinę (etninę) terorizmą ir naujai užgimusios džihadžių kultūros propaguojamą globalų terorizmą.

Išvada: Lietuvos pasirengimo „KavkazCentr“ iššūkiui įvertinimas

Kaip rodo „KavkazCentr“ bylos klotis, tiek valstybinės Lietuvos institucijos, tiek visuomenė (žiniasklaida, visuomeninės organizacijos, pavieniai asmenys) buvo gana menkai pasirengusios tokiam iššūkiui. Būtų galima sakyti, kad byla juos visus tiesiog užklupo netikėtai.

Pirmiausia VSD neprofesionalumą rodo jo agentų veiksmai tiek organizuojant svetainės veiklos nutraukimą (taip nusprendė ir teismas), tiek per visą bylos eigą. Aukščiausi valstybės pareigūnai pradžioje buvo ambivalentiški „KavkazCentr“ klausimu, perleido iniciatyvą marginaliems politikams ir privatiems asmenims, uzurpavusiems šalies žiniasklaidą ir pradėjusiems kontrpuolimą tiek prieš patį VSD, tiek prieš Lietuvos valdžią.

Rusijos vaidmuo darant įtaką Lietuvos pareigūnų veiksams lieka neaiškus. Nuolatinis Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos spaudimas Lietuvai buvo didelis. Panašu, kad dėl jo tolydžio griežtėjo aukščiausių Lietuvos pareigūnų pozicija – jie leido pakartotinai nutraukti svetainės veiklą Lietuvoje. Manytina, kad be aktyvaus Rusijos įsikišimo „KavkazCentr“ dar ilgą laiką būtų galėjusi netrukdomai funkcionuoti Lietuvoje. Todėl dar labiau glumina Lietuvos institucijų savarankiškos pozicijos neturėjimas.

Teisinė Lietuvos bazė taip pat pasirodė nepakankama – teismui net teko kreiptis į Konstitucinį Teismą, kad šis išaiškintų susidariusią painiavą. Maža to, pasirodė, kad nelegalų smurtą propaguojančios medžiagos platinimas internete nėra deramai kriminalizuotas. Todėl prie pastangų kriminalizuoti ne tik pačius teroristinius veiksmus, bet ir viešą pritarimą jiems turėjo prisidėti terorizmo propagavimą nusiakalstama veika paskelbiantis BK papildymas, inicijuotas buvusio Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto (NSGK) pirmininko Alvydo Sadecko. Papildymo įstatyme, Seimo priimtame 2004 m. lapkričio 8 d., numatoma baudžiamoji atsakomybė už informacijos, skatinančios, palaikančios ar pateisinančios teroristinę veiklą, teroristinę grupę ar teroristinę veiklą padariusį asmenį, niekinančios teroro

aukas, skleidimą žodžiu, raštu ar kitu būdu²⁷. Paties Sadecko žodžiais, „terorizmo propagavimas kelia nemažą grėsmę valstybės ir visuomenės saugumui, todėl turi būti kriminalizuotas“²⁸. Toks NSGK žingsnis buvo tiesioginė reakcija į su „KavkazCentr“ svetaine susijusią bylą, įstrigusią Konstituciniame Teisme. Tiesa, pirminės iniciatyvos ėmėsi VSD, kaip ieškovas šioje byloje. Tai savo teiginiais BNS netiesiogiai patvirtino ir Sadeckas²⁹.

Tai, kad svetainės advokatais pasiskelbė piliečiai net nesigilino, kam atstovauja „KavkazCentr“, yra savaime pavojinga. Tačiau dar pavojingiau, kai tokiems asmenims leidžiama manipuliuoti žiniasklaida. Pastaroji, neturėdama kvalifikuotų darbuotojų įvertinti „KavkazCentr“ ar „Rijad as-Salichyn“, nesugebėjo visuomenei pateikti adekvataus visos problemos vaizdo. Todėl daugelio paprastų piliečių akimis „KavkazCentr“ tapo Rusijai keliaklupsčiaujančios Lietuvos valdžios (VSD asmenyje) savivalės auka ir taip sulaukė, kad ir tylios, užuojautos. Šia prasme „KavkazCentr“ kūrėjai informacinio karo mūšyje prieš Lietuvos vyriausybę laimėjo – gyventojų simpatijos atiteko svetainei ir jos gynėjams.

„KavkazCentr“ epopėja Lietuvoje įtraukė tiek šalies valdžią, tiek visuomenę į globalių informacinių karų verpetą. Ir nors, kaip pasirodė, daugelis veikėjų buvo tam nepasirengę, pati patirtis valstybei buvo naudinga – leido identifikuoti silpnąsias tiek politinio, tiek teisinio, tiek visuomeninio šalies gyvenimo vietas. Mokydamasi iš savo klaidų, visuomenė gali tobulėti. Tikėtina, kad iškilus naujo „kavkazcentr“ iššūkiui valstybinės institucijos ir nevalstybiniai veikėjai bus geriau informuoti ir pasirengę su juo dorotis.

NUORODOS IR PASTABOS

¹ Adresu <http://www.internetworldstats.com/> (žiūrėta 2005 m. balandžio 7 d.).

² Plačiau apie *da'wa* evoliuciją žr.: Egdūnas Račius. The Multiple Nature of the Islamic Da'wa. Academic dissertation. Helsinki: University of Helsinki, 2004, adresu <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/aasia/vk/racius/themulti.pdf>

³ Ahmed, Damir. *Lithuanian Muslims Fearful After "Terror" Arrests*, 2004 m. liepos 22 d., adresu <http://islamonline.net/English/News/2004-07/22/article01.shtml> (žiūrėta 2005 m. gegužės 3 d.).

⁴ „Sawt al-Jihad“ bei kiti džihadžių leidiniai surinkti *The Project for the Research of Islamist Movements (PRISM)* svetainėje, adresu <http://www.e-prism.org/pages/5/index.htm> (žiūrėta 2005 m. gegužės 3 d.).

⁵ <http://www.kavkazcenter.com/eng/about/> (žiūrėta 2005 m. gegužės 3 d.).

⁶ Kai kuriais pranešimais, svetainei vadovauja Movladi Udugov (Internet Haganah: Confronting the Global Jihad, adresu <http://haganah.org.il/jihadi/kavkaz.html> (žiūrėta 2005 m. gegužės 6 d.), „Kavkaz-Center“ žada sugrįžti į Estiją“, Omni.lt, 2003 m. gegužės 5 d.) – buvęs Čėčėnijos informacijos ministras – kuris neva aktyviai ieškojęs svetainei prieglaudos. Pavyzdžiui, „Žurnalistikos ekstremaliose situacijose centras“ 2003 metų pradžioje pranešė, kad būtent Udugov susisiektų su „Microlink Data“ vienu vadovų Šarūnu Broga (beje, VU TSPMI studentu), kuris sutiko savo vadovaujamos bendrovės serveryje priglausti „KavkazCentr“ svetainę. Pranešime teigiama, jog „Ilya Shabalkin, the official representative of the regional operative office (ROO) for counter-terrorist operations in North Caucasus, stated that the ideology of Chechen separatist Movdali Udugov includes seeking new on-line sources. According to him, Udugov is looking for contacts in the Ukraine, Poland, Turkey, Denmark and the Baltic states, and plans to register the Turk Tekom Company in Turkey, which would provide website services for Chechen fighters. Shabalkin added that Sarunas Broga, a Lithuanian, is assisting Udugov. (...) According to ROO's information, a number of on-line or other NGOs from the USA, Great Britain, and Malaysia, who provide services to the Chechen separatists, officially broke off relations with them.“ *Violations of journalists' rights in Chechnya – January 2003, Monitoring press violations and conflicts connected to media coverage of the events in the territory of the Chechen Republic in January 2003*, Center for Journalism in Extreme Situations, February 26, 2003, adresu <http://www.hrvc.net/news2-03/28-2-2003.html>

⁷ BNS, 2003 m. vasario 6 d.

⁸ Trumpa įvykių chronologija pateikiama 1-ame priede.

⁹ Taip, pavyzdžiui, teigia A. Endriukaitis interviu savaitraščio „Laikas“ žurnalistui. Informacinio karo ypatumai // Laikas, perspausdinta Delfi.lt, 2004 m. lapkričio 15 d., adresu <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=5476676&-categoryID=2997120&ndate=1100469600> (žiūrėta 2005 m. gegužės 18 d.).

¹⁰ „Ekspertizės akte“ minimi tekstai „akte“ nurodytais adresais 2005 m. gegužės 19 d. internautams nebuvo prieinami.

¹¹ BNS, 2003 m. birželio 25 d.

¹² Rimantas Varnauskas. „Antiteroristiniai“ Rusijos smūgiai Lietuvoje // Ekstra, Nr. 38 (303), 2004 m. rugsėjo 27 – spalio 3 d., adresu <http://www.lrytas.lt/ekstra/archyvas/2004/0927/>

¹³ Rimantas Varnauskas. „Antiteroristiniai“ Rusijos smūgiai Lietuvoje // Ekstra, Nr. 38 (303), 2004 m. rugsėjo 27 – spalio 3 d., adresu <http://www.lrytas.lt/ekstra/archyvas/2004/0927/>

¹⁴ BNS, 2003 rugsėjo 9 d.

¹⁵ BNS, 2003 rugsėjo 30 d.

¹⁶ Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo teisėjo D. Rinkevičiaus nutartį žr. 2-ame priede.

¹⁷ Rimantas Varnauskas. „Antiteroristiniai“ Rusijos smūgiai Lietuvoje // Ekstra, Nr. 38 (303), 2004 m. rugsėjo 27 – spalio 3 d., adresu <http://www.lrytas.lt/ekstra/archyvas/2004/0927/>

¹⁸ ELTA, 2004 m. spalio 8 d.

¹⁹ Omni.lt, 2004 m. rugsėjo 20 d.

²⁰ Anglišką šio laiško versiją galima rasti adresu <http://www.minut.cc/artic-le.pl?sid=04/11/14/0950255> (žiūrėta 2005 m. gegužės 20 d.).

²¹ Bernardinai.lt, 2004 m. rugsėjo 17 d., remiantis www.lrt.lt

²² Rimantas Varnauskas. „Antiteroristiniai“ Rusijos smūgiai Lietuvoje // Ekstra, Nr. 38 (303), 2004 m. rugsėjo 27 – spalio 3 d., adresu <http://www.lrytas.lt/ekstra/archyvas/2004/0927/>

²³ ELTA, 2004 m. spalio 8 d.

²⁴ Dalius Kaminskas. Pabėgę į internetą // Naujoji Komunikacija, adresu http://nkm.lt/index.phtml?lst=article&action=view_article&id=708 (žiūrėta 2005 m. gegužės 17 d.).

²⁵ Ten pat.

²⁶ „KavkazCentr“, <http://www.kavkazcenter.com/eng/ebook.html> (žiūrėta 2005 m. gegužės 20 d.).

²⁷ Baudžiamojo kodekso papildymo 250 (1) straipsniu įstatymas, adresu <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=244809&Condition2> (žiūrėta 2004 m. lapkričio 15 d.).

²⁸ BNS, 2004 m. spalio 6 d.

²⁹ BNS, 2004 m. spalio 6 d.

SUMMARY

MUSLIM INTERNET RESOURCES IN THE CONTEXT OF INFORMATION WARS – THE CASE OF “KAVKAZCENTER” IN LITHUANIA

With the so-called war on terror launched by the USA in 2001, a new era started in one of the fields of the propaganda war – the Internet. Ability to disseminate information to as wide as possible audience due to globality of the Internet has become a powerful mean of influence. Many Muslim politically engaged religiously motivated groups, who perceive themselves to be in the state of such war, create their own elaborate web-sites. “KavkazCenter” is just one of them. “KavkazCenter” declares itself to be a product of the *Chechen Independent International Islamic Internet Agency*, which was set up in 1999 in Grozny by the *Chechen National Center for Strategic Research and Political Technologies*. However, its content is somewhat problematic, as the site appears to have been solely a propaganda tool

for the Chechen Jihadist group Riyadhu as-Salihin, led by the late Shamil Basayev, who often boasted about his organized bloody attacks, frequently against civilians.

Lithuania first noticed the site in early 2003, when it started being serviced by a Lithuanian firm "Microlink Data", which at the time hosted the site on its server. Back then the Lithuanian State Security Department (SSD) declared the site to be free from terrorist propaganda and insisted it did not pose any threat to Lithuania, though it was known that the site had been earlier closed down in the USA and the UK. However, half a year later the very same SSD confiscated the server of the firm "Elneta", which at that time hosted the site, thus shutting down its operations from Lithuania. This launched a long marathon of legal deliberations going all the way up to the Constitutional Court.

The case divided the Lithuanian public into two parts – those, who considered the "KavkazCenter" to be an information agency of independence-seeking Chechen freedom fighters and those, who considered the site to contain terrorist propaganda. The "defenders" group was championed by some MPs, Soviet-era dissidents, while the "accusers" group was led by the SSD.

The unfolding of the case revealed that both sides were ill-prepared to meet the challenge the site "KavkazCenter" had caused. One can argue that even state institutions were taken by surprise by it. This first of all applies to the SSD, who showed itself at its worst – its lack of professionalism was astonishing. At the same time, gaps in legislation and by extension in the work of courts were exposed. Most journalists, who took to bashing of the SSD for presumed persecution of media on the freedom of expression grounds, displayed ignorance and lack of deeper insight into the case. The general public was left puzzled. Moreover, Russia's involvement, though often referred to in the media, has never been fully revealed.

The epopee of the „KavkazCenter“ in Lithuania sucked both the Lithuanian government and the general society into the whirlpool of the global information wars. And though the experience shows that most of the actors were ill-prepared or not prepared at all, the very experience is very useful – it allowed for identifying of the weaknesses in political, legal and social life of the country. Learning from its mistakes, the society can progress and improve. It is plausible to hope that in the event of another "kavkazcentr", the Lithuanian government and non-state actors will be better informed and equipped to tackle the issue.

1 PRIEDAS

Ivykių, susijusių su „KavkazCentr“ svetainės veikla Lietuvoje, chronologija (pagal paskelbimo datą, šaltiniai ITAR-TASS, BNS, ELTA, Omni.lt)

2003 02 06	Paskelbiama apie svetainės patalpinimą Lietuvos bendrovės serveryje
2003 02 09	Rusijos atstovai išreiškia susirūpinimą dėl „KavkazCentr“ svetainės priglaidimo Lietuvos teritorijoje
2003 04 24	„KavkazCentr“ perkeliama į Estiją
2003 04 28	Rusijos atstovai dėl „KavkazCentr“ pradeda daryti spaudimą Estijai
2003 04 29	Estijos premjeras pareiškia, jog Estijos valdžia nesikiš į „KavkazCentr“ reikalą
2003 04 30	„KavkazCentr“ priglaidusi Estijos bendrovė paskelbia nebeaptarnaujanti svetainės
2003 05 02	„KavkazCentr“ redakcija apkaltina Estijos saugumo policiją prievartiniu svetainės veiklos nutraukimu; Estijos saugumo policija tai neigia
2003 05 pabaiga	„KavkazCentr“ svetainę priglaudžia Lietuvos bendrovė „Elneta“
2003 06 20	Lietuvos VSD laikinai konfiskuoja Lietuvos bendrovės „Elneta“ tarnybinę stotį, teikiančią paslaugas „KavkazCentr“, taip kuriam laikui nutraukdamas svetainės veiklą
2003 06 21	VSD veiksmais viešai pasipiktina Lietuvos čečėnų rėmėjai
2003 06 23	VSD „KavkazCentr“ bylos medžiagą perduoda Vilniaus miesto 2-ajam apylinkės teismui
2003 06 25	Lietuvos Respublikos Seimas kviečia VSD vadovybę paaiškinti „KavkazCentr“ uždarymo aplinkybes
2003 07 01	Paskelbiama, jog sprendimas uždaryti svetainę priimtas užsienio politikos koordinavimo taryboje
2003 07 16	Seimo narys P. Gražulis nesėkmingai mėgina įkurdinti svetainę savo bute Seimo viešbutyje
2003 08 06	Svetainės veikla atnaujinama serverį įkurdinus tarybinių laikų disidentu V. Petkaus bute
2003 08 07	Rusijos URM pareiškia pasipiktinimą svetainės veiklos atnaujinimu Lietuvoje
2003 09 09	Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija paskelbia, kad „KavkazCentr“ svetainė nekursto nei religinės, nei tautinės nesantaikos

1 priedo tęsinys

2003 09 30	Vilniaus miesto 2-asis apylinkės teismas paskelbia „KavkazCentr“ byloje palankią serverio savininkei bendrovei „Elneta“ nutartį ir išteisinga jos vadovą
2003 10 03	VSD apskundžia teismo nutartį
2004 03 29	Vilniaus miesto 2-asis apylinkės teismas atnaujintoje „KavkazCentr“ byloje nutaria kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl internetinės žiniasklaidos teisinio reguliavimo ypatumų
2004 09 08	„KavkazCentr“ paskelbiamas Š. Basajevo pranešimas, kuriame jis siūlo 20 mln. JAV dolerių atlygį už Rusijos Federacijos Prezidento V. Putino galvą
2004 09 17	Valstybės gynimo taryba pasiūlo Lietuvos teisėsaugai imtis griežtesnių priemonių dėl „KavkazCentr“ veiklos Lietuvoje
2004 09 18	„KavkazCentr“ veikla vėl sustabdoma
2004 10 pradžia	„KavkazCentr“ atnaujina savo veiklą, persikėlusį į serverį Suomijoje
2004 10 12	Svetainės veikla Suomijoje nutraukiama
2004 11 15	Svetainės veikla vienu metu atnaujinama Suomijoje ir Švedijoje
2004 11 29	Svetainė sugrįžta į bendrovės „Elneta“ serverį, kur ji veikia veidrodiniu principu kaip švediško originalo atspindys
2004 11 30	Rusijos URM pakartotinai kreipiasi į Lietuvos URM dėl svetainės veiklos
2005 05 03	Paskelbiama, kad „KavkazCentr“ grįžta į Suomiją

2 PRIEDAS

Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo Nutartis

Administracinė byla Nr. 6-1-08/04

NUTARTIS

VILNIAUS m. 2 APYLINKĖS TEISMAS

Gedimino pr. 40/1, Vilnius

2004-03-29

Vilniaus m. 2 apylinkės teismo teisėjas Dainius Rinkevičius,
sekretoriaujant I.Kavaliauskaitei,
dalyvaujant administracinėn atsakomybėn traukiamam asmeniui
R. Pašiui,

jo atstovui adv. E.Filonovui,

viešame teismo posėdyje nagrinėjant Rimanto Pašio <...>

administracinio teisės pažeidimo bylą

nustatė:

R. Pašiui 2003 06 23 buvo surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas pagal LR ATPK 214¹² str. 1d. už tai, kad jis, būdamas UAB “Elneta” direktoriumi, kaip informacijos prieglobos paslaugų teikėjas, nuo 2003-05-20 iki 2003-06-20 bendrovės patalpose <...>, kompiuterio „Kopa“ PCA A D11/512/40 Ser. Nr. KOO-3052, Data: 20030513, kietajame diske WD 400JB-00ENAO, 40, turint tikslą viešai demonstruoti, laikė naujienų agentūros “Kavkaz centr” internetinę svetainę, kurios pasla-piuose:

www.kavkazcenter.com/eng/photo/grozny_blast/page1.shtml;

www.kavkazcenter.com/eng/article.php?id=1408;

www.kavkazcenter.com/eng/article.php?id=1424;

www.kavkazcenter.com/eng/article.php?id=1331; ir

diskusijų forumuose

www.kavkazcenter.com/forum/forumdisplay.php?s=b6b669ele4868a94a

[c4fe730f86be0c6&forumid=10](http://www.kavkazcenter.com/forum/forumdisplay.php?s=b6b669ele4868a94ac4fe730f86be0c6&forumid=10) ir „Talking Point“;

www.kavkazcenter.com/forum/forumdisplay.php?s=b6b669ele4868a94ac4fe730f86be0c6&forumid=70

buvo propaguojama nacionalinė ir religinė nesantaika. Protokole be

kita ko nurodoma, kad vadovaujantis LR Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 Dėl Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo – R. Pašys yra informacijos prieglobos paslaugų teikėjas ir privalo nutraukti prieigą prie tarnybinėje stotyje esančios šios informacijos.

R. Pašys teismo prašo kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą, kad būtų iširta, ar LR Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 patvirtintos Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 6, 7 ir 8 skyriai neprieštarauja Konstitucijos 25 str. 3 d. ir Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 53 str. 1 d.

Prašymas tenkintinas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 patvirtino Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarką (toliau – Tvarka), kurios 6, 7 ir 8 skyriuose kalbama apie atsakomybę už interneto tinklalapio turinį (Tvarkos 6 skyrius) ir informacijos prieglobos paslaugų teikėjų pareigas (Tvarkos 7 skyrius) bei Valstybės institucijų pareigas (Tvarkos 8 skyrius). Šių skyrių turinys nurodo, kad pagal policijos nustatytus pažeidimus (Tvarkos 16 p.) informacijos paslaugų teikėjas privalo nutraukti prieigą prie tarnybinėje stotyje esančios informacijos tuo atveju, jei jis sužino apie tarnybinėje stotyje saugomą neskelbtiną informaciją, o prieigą nutraukti techniškai yra įmanoma (Tvarkos 12.2 p., 14 p.). Sužinojimo faktu laikomas Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pranešimas apie nustatytą pažeidimą. Taip pat pagal šią Vyriausybės nutarimu patvirtintą tvarką (14.2 p.) – ne tik teismas sprendžia, ar viešosios informacijos rengėjas ar platintojas privalo sustabdyti arba nutraukti veiklą. Teismo nuomone, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintos Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 6, 7 ir 8 skyriai ta apimtimi, kur ribojama viešosios informacijos platintojų veikla, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 daliai, kurioje numatyta, kad laisvė reikšti savo įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, bei Visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio pirmajai daliai, kurioje nurodoma, kad viešosios informacijos rengėjo ir (ar)

platintojo veiklą gali laikinai sustabdyti arba nutraukti viešosios informacijos rengėjo ir (ar) platintojo savininkas savo iniciatyva arba teismas, jeigu viešosios informacijos rengėjas ir (ar) platintojas pažeidžia šio įstatymo nuostatas.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 110 str. 2d., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 67 str. teismas

nutaria:

kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 patvirtintos Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 6, 7 ir 8 skyriai ta apimtimi, kur ribojama viešosios informacijos platintojų veikla, neprieštaruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio trečiai daliai ir Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio pirmai daliai.

Administracinę byląNr. 6-1-08/04 sustabdyti.

Teisėjas

Dainius Rinkevičius